

SACRIFICIILE CULTUALE PRECREȘTINE ȘI JERTFA EUHARISTICĂ NESÂNGEROASĂ

Pr. conf. univ. dr. Nicolae MORAR

Abstract: *Man's relating to Divinity, has obstinately pursued assimilation – to make the god present, to make him manifest himself as Subject. The rites of spiritual ascend, techniques that insisted on the radical modification of man's social and religious status, have appeared against this background.*

The cultural acts of the ancient times reveal two essential aspects: the nostalgic condition of human consciousness in the vicinity of the lost paradise and its existential drama. In these circumstances, the horizontal action of sacralization of time, space, things and life forms, seconded by the mystical, vertical one, no matter how bizarre from a choreographic point of view, they both catch the excelsic élan of the spirit to another condition, opposed to the, not at all comfortable, given one.

It is certain that, by discovering the spiritual values, the initiation exercise has and still does place the experiencer in the sacred horizon of the world, in the matrix of an ineffable tradition (labeled in our days, either from ignorance or from simplistic polemical reasons, as obsolete). Therefore, our research aims to show that, even if the concern for improving the human condition through various religious practices is immemorial, full communion with the Divinity can be reached only by Christian Eucharist, by partaking of the body and the blood of Jesus Christ the Savior.

Keyword: *Divinity, rites, sacrifice, Christian Eucharist.*

Tema descendenței omului din stăpânii lumii nevăzute este străveche. La fel este și modul de reprezentare a acestei înrudiri de excepție, precum și expresiile rituale la care s-a recurs în vederea imitării coregrafiei divine *ab initio*. Prin urmare, în studiul nostru încercăm să surprindem aspecte referitoare la scenariile antropogonice propuse de religiile antichității precreștine și culturale în vederea sublinierii connaturalității omului cu ființele divine, dar și aspecte culturale sacrificiale prin care străvechiul om a încercat să exprime presentimentul identității sale divine și, evident, devoțiunea acordată plăzmuitorilor săi. Și toate acestea pentru a clarifica faptul că nici antropologia creștină și nici ritualul euharistic creștin nu pot fi suspectate de cea mai vagă formă de mimetism religios, ideatic sau practic.

1. Sacrificiul în religiile precreștine

Sacrificiul ritualic a fost practicat la toate popoarele antice și a fost asumat ca o formă de dialog cu zeii. Iar imagogramele străvechi confirmă

afirmația noastră – jertfele fie omenești, fie de animale au fost omniprezente la mesopotamieni, egipteni, greci, romani, celți, germani, sciți ș. a.

Mituri sumeriene, de pildă, relatează că omul a fost făcut din sângele zeilor Lagma, jertfiți în acest scop¹⁰⁶. Tema a fost reluată și reinterpretată în celebrul poem cosmogonic babilonian, *Enuma Eliș*, în care se arată că puternicul Marduk l-a plăsmuit pe om din oasele și sângele lui Kingu, soțul zeiței Tiamat¹⁰⁷.

Pornind de la acest scenariu mitic, babilonienii practicau sacrificiile umane în situații excepționale – calamități naturale, războaie, epidemii, consacrări de temple, evenimente marcante din viața familiilor aristocrate¹⁰⁸. Semnificația lor? Reaminteau zeilor că omul e opera lor și, ca atare, trebuie să se îndure de el și să-l protejeze¹⁰⁹.

Mitica egipteană, la rândul-i, a acordat un interes special creației. Unele versiuni evocau existența *oului primordial*; altele, scabroase, asociau actul creator cu *masturbația* sau cu *scuipatul* unui zeu; mitica heliopolitană nara despre *Re* că ar fi fost substanța misterioasă a lumii¹¹⁰ – dintre toate acele scenarii, sugestiv fiind cel memfit: creația a fost acțiunea lui *Ptah*, zeu ce a plăsmuit totul prin spirit și cuvânt, prin forța creatoare a gândirii¹¹¹.

¹⁰⁶ M. Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase. De la epoca de piatră la misterele din Eleusis*, vol. I, traducere de Cezar Baltag, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981, pp. 61-64.

¹⁰⁷ *Enuma Eliș*, în *Gândirea asiro-babiloniană în texte*, traducere de Athanase Negoită, Ed. Științifică, București, 1975, VI, 1-16. Epopeea prezintă timpul când nu existau decât cele două principii primordiale: *Apsu* (apa dulce) și *Tiamat*, soția lui *Apsu* (apa sărată). Din amestecul lor au luat naștere zeii. Cum nepoții lor au devenit tulburenți afectând odihna lui *Apsu*, acesta s-a decis să-i distrugă, pentru a readuce liniștea în ceruri. Dar înainte ca planul să fi fost pus în aplicare, zeul *Ea*, cel mai puternic succesor al lui *Apsu*, i-a administrat acestuia un narcotic și l-a omorât, preluând prerogativele divine. Din *Ea* s-a născut puternicul Marduk.

¹⁰⁸ În urma cercetărilor făcute de arheologi, aflăm că în vremea celei de-a treia dinastii din Ur (≈ 2.060-1.950 în. Hr.), la moartea regelui au fost uciși un mare număr de curteni și de soții care au fost înmormântate odată cu regele. C. Daniel, *Studiu introductiv*, în *Gândirea feniciană în texte*, traducere de Athanase Negoită, Ed. Științifică, București, 1979, p. 62.

¹⁰⁹ B. André-Salvini, *Babylone*, Ed. Gallimard, Paris, 2001, p. 67-70. Treptat, locul lor a fost luat de ofrande, care constau din daruri de pâine – între 12 și 36 de pâini nedospite. Ofrande se aduceau de două ori pe zi (dimineața și seara). Erau apreciate în mod special ofrandele de hrană (turte, miere, legume, fructe), băuturi (bere, vin, lapte etc.) și parfumuri, daruri considerate ca fiind „hrana zeilor”. De asemenea, se ofrendau obiecte din aur și argint. Ofrandele erau așezate în vase și depuse pe mese de lemn, trestie sau piatră, acoperite cu o față de masă, plasate în fața imaginii (statuie sau altceva) divinității.

¹¹⁰ G. Vlăduțescu, *Deschideri către o posibilă ontologie*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1987, pp. 33-44.

¹¹¹ M. Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase. De la epoca de piatră la misterele din Eleusis*, vol. I, traducere de Cezar Baltag, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981, pp. 92-93.

Și miturile egiptene amintesc de sacrificiul de oameni și animale (berbeci), jertfele omenеști având însă și un substrat xenofob – convingerea egiptenilor că doar ei reprezentau umanitatea, străinii fiind întruchipări ale spiritului malefic. Prin ritualul sacrificator, omul își consolida relațiile cu *Pasărea luminii*, cu Re.

Iar mitul cosmogonic fenician evoca faptul că omul s-a ivit din *Colipias* (esență masculină) și din *Bauu* (esență feminină), primii muritori fiind *Aion* și *Protogonos*, din care s-au născut *Genos* și *Genea*, primii locuitori ai Feniciei¹¹².

Condescendența divină a făpturii umane, i-a făcut pe fenicieni să dezvolte un ritual sacrificial aparte și anume sacrificiul de copii. Consacrat zeului Baal, ritualul *molk-molek*, în ebraică¹¹³ era menit să tempereze mânia zeilor, dar și să i se acorde zeului obolul așteptat: „tot născutul întâi de parte bărbătească este al meu”¹¹⁴. În majoritatea cazurilor, jertfele de animale și ofrandele aduse zeilor simbolizau dorința de participare la banchetul divin.

Și unele antropologii hinduse narează despre Purusha că este echivalentul omului cosmic,¹¹⁵ al Sinelui, care străbate universul, sau al *Purushamedha*-dei, din dezmembrarea căreia „Tatăl ceresc strălucitor” a creat omul¹¹⁶.

În general, hinduismul consideră că omul e o manifestare a impersonalului Brahman, o existență lipsită de valoare individuală sau personal. Fiind rezultatul unui sacrificiu (*yajna*), jertfa adusă lui Brahman de către om, implica și implică ritualuri complexe: legate de cap, de gât, de ochi etc., în așa fel încât toate aceste părți să fie în armonie și, prin urmare, nimic să nu fie excesiv sau să fie lipsit de ceva – armonia constituie forma ordinii din univers.

Dar sacrificiile sunt aduse, cu precădere, lui Varuna, generatorul ordinii morale. Ele vizează implorarea divinității și obținerea unor beneficii viitoare. Sacrificiul hindus e mai mult un ritual cosmic de susținere a zeilor și structurii universului, decât de a întări și promova relațiile omului cu Divinitatea. El au avut și continuă să aibe drept scop obținerea puterii asupra lumii acesteia și asupra celei de dincolo¹¹⁷.

¹¹² Eusebiu de Cezareea, *Praeparatio evangelica*, traducere de Athanase Negoită, în *Gândirea feniciană în texte*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, X, 1-8.

¹¹³ În *Vechiul Testament* se arată că regele Ahaz l-a jertfit, arzându-l în foc, chiar pe propriul său fiu „urmând urăciunile popoarelor” – *IV Regi*, 16, 3; „Aceia și pe fiii și pe ficele lor le ard pe foc înaintea dumnezeilor lor”. *Deuteronom*, 12, 3.

¹¹⁴ *Ieșirea*, 34, 19. *Numerii*, 3, 13.

¹¹⁵ *Rig-Veda* 10, 81. <http://www.sacred-texts.com/hin/rvsan>

¹¹⁶ *Bhagavata Purana*, 1, 3, 1.

¹¹⁷ Sacrificiile pot fi structurate în două clase principale: *nitya* (ordinare) și *naimittika* (ocasionale). Sacrificiile ordinare vedice erau de trei feluri: legate de cursul zilei, al lunii și al anului, cu scopul de a obține putere asupra lumii acesteia și asupra celei de dincolo.

Religia persană considera că orice fenomen terestru fie abstract, fie concret corespundea unei realități celeste, fiecare lucru prezentându-se sub un dublu aspect: cerul este, pe de o parte, vizibil, pe de altă parte, invizibil, cerul invizibil deținând adevărata realitate. Lumea creată era astfel dublată de o realitate transcendentă, anterioară și superioară oricărei existente, iar omul era considerat drept beneficiar al unui destin care nu se încheia odată cu moartea fizică. Mai mult, existența umană era socotită drept o victimă a conflictului dintre *Ormazd (Ahura Mazda)* = *Binele* și *Ahriman (Angra Mainyu, Ahra Manyu)* = *răul*, fiecare din aceste forțe acționând asupra ei¹¹⁸.

Asemănător ritualului vedic, cultul persan a promovat sacrificiile sângeroase, inclusiv cele umane, în semn de adorație și de identificare cu *Binele*, cu Divinitatea¹¹⁹.

Interesantă e, de asemenea, tematica antropogonică chineză, care amintește de *Kung-Kung*, o ființă monstruoasă, stăpân al pământului, din natura căruia ar fi fost creat omul de către *Şang Di*, zeul suprem, *Stăpânul Cerului* și al universului¹²⁰.

Ca Fiu al cerului, regele aducea sacrificii umane și de animale (bovine) în cinstea zeilor cerului și ai pământului (*Şang Di* și *Hu Tu*). Dacă aniamalele erau cremanate, victimele umane erau sacrificate fie prin îngropare de vii, fie prin ucidere – de regulă, prin decapitare. Odată cu evoluția credințelor și ideilor religioase, omenii destinați sacrificiului au fost substituiți de păpuși, confecționate din paie. Sacrificiul reprezenta atât o formă de recunoaștere a puterii zeilor, cât și un mijloc de implorare a bunăvoinței lor, fiind astfel implorați să nu-și manifeste forța distrugătoare față de oameni¹²¹.

Teme similare se întâlnesc și în mitologia greacă. În *Teogonia* este descris faptul că primii oameni s-au născut din Geea și au trăit în preajma zeilor, fără griji, fără nevoia de a munci pentru supraviețuire și fără să fi cunoscut bolile, după care au intrat în procesul recesiv al vârstelor umanității¹²². Iar în *mitul lui Prometeu* se arată că cei dintâi oameni au fost

Ritualurile zilnice aveau și au loc dimineața și seară; sacrificiile lunare corespund cu luna nouă și luna plină, iar cele anuale, din patru în patru luni, la începutul fiecărui anotimp.

¹¹⁸ M. Molé, *Culte, mithe et cosmologie dans l'Iran ancien*, Ed. Payot, Paris, 1963, pp. 52-86.

¹¹⁹ G. W. F. Hegel, *Prelegeri de filozofie a religiei*, traducere de D. D. Roșca, Ed. Humanitas, București, f. a., p. 263.

¹²⁰ L. Vandermeersch, *Confucianismul*, traducere de Florentina Vișan, în *Religiile lumii*, Ed. Humanitas, București, f. a., pp. 558-559.

¹²¹ J. Levi, *Funcționarii divini. Politică, despotism și mistică în China antică*, traducere de Beatrice Stanciu, Ed. Amarcord, Timișoara, 1995, pp. 149 sq.

¹²² Primele ființe umane au fost bărbați și au trăit în *epoca de aur*. Ei s-au născut din Geea și trăiau în preajma zeilor, fără griji, fără nevoia de a munci pentru supraviețuire și fără să fi cunoscut bolile. Erau supuși lui Cronos, și când mureau, era ca și când ar fi adormit. Odată

creați imperfecti de către Epimeteu (fiul titanului *Iapetos* și al nimfei *Klymene* și frate cu Prometeu), el însuși o ființă divină¹²³.

Plecând de la cele relatate mai sus, se înțelege ușor de ce a fost practicat sacrificiul uman în vechea lume elenă – prin astfel de rituri omul își proclama calitatea de rudă a zeilor, dar și dorința de-a se reintegra în fericitul lor mediu de viață. Treptat, jertfele omenești au fost înlocuite, mult înainte de epoca clasică, cu jertfirea animalelor¹²⁴.

cu afirmarea lui Zeus în fruntea panteonul olimpian, primele ființe umane au fost distruse, locul lor fiind luat de oamenii *vârstei de argint*. Și aceia au fost condamnați la dispariție, din cauza păcatelor săvârșite și a refuzului de-a fi adus sacrificii zeilor. Zeus a creat o a treia generație, cea a oamenilor de *bronz*, care din cauză comportamentului violent au dispărut prin a se ucide între ei. A patra epocă a fost a *eroilor*, a oamenilor care s-au afirmat în războaiele din Teba și Troia și a fost binecuvântată de către Zeus cu viața post-mortem pe Câmpiile Elysiee, tărâm stăpânit de către Cronos. În sfârșit, oamenii de *fier* aparțin ultimei epoci, o perioadă istorică continuă, ființe umane care nu a știu ce este fericirea. Hesiod, *Munci și zile*, în *Opere*, traducere de Ștefan Bezedechi, Ed. Științifică, București, 1957, III, v. 89-176. Teoria hesiodiană este sugerată și de doctrina îndă a celor patru *yuga*, reprezentate prin intermediul culorilor: alb, roșu, galben și negru, dar și a metalelor, ca semne specifice ale epocilor istorice (succesiunea imperiilor proiectată în viitor) din visul lui Nabucodonosor – *Daniel*, 2, 32-33.

¹²³ Potrivit narațiunii, Prometeu a fost fiul titanului *Iapetos* și al nimfei *Klymene*. *Epimeteu*, responsabil cu acțiunea creatoare, a dat animalelor toate darurile, nemailăsând nimic pentru oameni. Pentru a-și repara greșală, l-a cheamat pe Prometeu în ajutor. Cum primii oameni trăiau sub pământ, în peșteri neluminate de soare și nu cunoșteau nici domesticirea animalelor, nici ciclicitatea anotimpurilor, nici agricultura, Prometeu a furat înțelepciunea de la zeita *Athena* și focul de la zeul *Hephaistos* și le-a dăruit oamenilor, învățându-i meseriile și științele. Pentru ca să-și reglementeze relația cu zeii, oamenii le-au oferit primul sacrificiu la Mekone. Prometeu a sacrificat un bou. Ca să-l înșele pe Zeus, a acoperit oasele cu un strat de grăsime și a ascuns carnea în burta animalului. Fapta petrecută l-a revoltat profund pe Zeus. Ca urmare, Prometeu a fost înlănțuit de o stâncă în Munții Caucaz și supus unor chinuri groaznice: un vultur îi devora ficatul în timpul zilei, care i se regenera pe timpul nopții. Eliberarea sa din chinurile la care a fost condamnat urma să se producă prin intervenția lui Herakles, fiul lui Zeus. Mai mult, Prometeu a îndrăznit să se împotrivescă stăpânului lumii, dat fiind faptul că dispunea de o armă secretă și anume de informația comunicată de Themis, mama sa, conform căreia Zeus avea să-și piardă, în timp, autoritatea. Deși a fost pedepsit pentru fapta sa, ruptura apărută între oameni și divinitate a fost reparată de Deucalion, fiul lui Prometeu, singurul supraviețuitor al potopului provocat de Zeus. Deucalion i-a oferit lui Zeus un sacrificiu, care i-a primit jertfa, fapt ce a restabilit legătura între oameni și Divinitate – oamenii au realizând că regimul lor existențial este precar și efemer și că orice faptă îndreptată împotriva maiestății divine generează nenorociri. Hesiod, *Theogonia*, v. 531-569. Eschil, *Rugătoarele. Perșii. Șapte contra Thebei. Prometeu înlănțuit*, traducere de Alexandru Miran, Ed. Univers, București, 1982, v. 442. Strabon, *Geografia*, traducere de Felicia Vanț Ștef, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1974, IV, 4, 5. J. P. Vernant, *Mit și religie în Grecia antică*, traducere de Mihai Gramatopol, Ed. Meridiane, București, 1995, p. 15.

¹²⁴ Se înjunghiau oi sau mioare, vaci sau boi, porci, capre sau țapi, cocoși sau găini, porumbește, ori câini, ori cai. Fiecare divinitate avea preferințele ei: lui Poseidon i se oferă de obicei tauri, Athenei vaci, lui Artemis și Afroditei capre. Asclepios cere cocoși sau găini, alți

Jertfa – scenariu vorbind – era un fapt sacrificial de purificare, individuală sau colectivă. Altfel spus, nu te puteai apropia de zei, nu puteai reconstrui relația cu ei și nu puteai lua parte la ceremoniile de cult decât în stare de puritate¹²⁵.

Și antropogonia orfică atribuia umanității o parte divină, ca una care s-a ivit din cenușa *titanilor*, care l-au omorât pe Dionysos, cel născut din Zeus și pământeană Semela¹²⁶. Drept urmare, făptura umană e vinovată din cauza deicidului comis de titani și fără să fi păcătuit. Iar cum titanii și-au

zei pretindeau porumbește, ori câini, ori cai. Hecatombele – în sens literal „sacrificii de o sută de boi” – și sacrificiul triplu, în care i se jertfeau lui Poseidon un taur, un berbec și un vier (*suovetaurile*). Pe altar se aprindea un foc în care se aruncau boabe de orz și câteva fire din părul de pe capul victimei. După rugăciune, un specialist (*boutypos* – *cel care omoară boi*) doboră animalul cu o lovitură de topor în frunte, după care preotul îi tăia cu cuțitul gâtul animalului, trăgându-i capul spre spate: sângele care curge trebuia să cadă peste altar. Un alt specialist (*mageiros* – *măcelarul bucătar*) îi deschide toracele. O mică parte a animalului sacrificat era arsă în onoarea zeului, și anume o bucată din coapse și un pic din grăsimea, cu a cărei *sfară* (*cnisa*) se delectau olimpienii lui Homer, iar carnea animalului, tăiat în bucăți, se împărțea între preoți și credincioși, care o consumau atunci sau acasă. În anumite sacrificii aduse zeilor infernali și morților, animalul era *holocaustizat* (*ars total*). Animalele sacrificate trebuie să fie întotdeauna *teleioi*, adică sănătoase și fără cusururi. Conta și sexul și culoarea blănii lor: zeitelor li se sacrifică de obicei femele, zeilor cerești animale albe sau de culoare deschisă, iar divinităților infernale victime negre sau închise la culoare. Sacrificiul se aducea dimineața, în zori, în fața unui altar cu flori și cu ghirlande de frunze. Atât preoții, îmbrăcați în alb, cât și cei de față, toți poartă pe cap cununi. Victima era împodobită cu cununi și eu bențițe de lână; uneori, i se pleiau coarnele. Apoi, se stropea victima și asistența cu apa lustrală, din vasul numit *chernips*. Sacrificiul era asistat de un *manteut* (*vizionar*), care cerceta viscerele animalului – ficatul – și anunța sentința zeilor. P. Scarpi, *Religia greacă*, în *Istoria religiilor. Religiile antice*, traducere de Smaranda Scriitoru și Cornelia Dumitru Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 305-306.

¹²⁵ Orice sacrificiu, dar și orice ședință a adunării politice a Atenei începea cu rituri de purificare. Mai mult, orice casă în care s-a produs un deces trebuia să fie purificată împreună cu toți locatarii ei, așa cum a fost purificat palatul lui Ulise după uciderea peștorilor. Pentru aceste purificări se folosea adesea apa de mare, iar dacă se aducea și un sacrificiu se înjunghia cel mai adesea un porc, iar sângele lui era folosit la ceremonia lustrală.

¹²⁶ Mitul narează că atinsă de gelozie, Hera, soția lui Zeus, și-a lovit rivala cu un fulger, Semela născând înainte de termen. Amenințat de moartea, fătul a fost salvat de Zeus, care și-a cusut pruncul în coapsă. După câteva luni, Dionysos a venit pe lume. Aflând de nașterea copilului, Hera i-a trimis pe Titani să-l ucidă. Ademenindu-l cu niște jucării, aceștia au reușit să-l prindă, după care i-au sfărțecat trupul, fierbând bucățile de carne într-un cazan. Mișcate de tragedie, Atena, Rhea sau Demeter au salvat inima pruncului, iar Zeus l-a readus la viață, după care i-a sancționat aspru pe ucigași, trăsnindu-i Hesiod, *Opere. Theogonia*, traducere de Dumitru T. Burtea, Ed. Univers, București, 1973, v. 531-569. Mitul titanilor precizează că Hyperion, Oceanus, Cronus, Iapetus, Crius și Coeus au fost cei fii ai lui Uranus și Gaia și au aparținut erei de aur. Pe lângă ei au existat și șase fiice – Tethys, Mnemosine, Phoebe, Theia, Themis și Rhea –, care au dat naștere unei noi generații de ființe divine, de sorginte masculină. Zeități puternice, care conduceau lumea alături de părinții lor, titanii au fost înfrânți de zeii mai tineri ai Olimpului, în urma unui război.

încorporat o parte din zeu, oamenii moștenesc o scânteie din copilul divin. Acesta este motivul pentru care orficii afirmau că omul trebuie să-și redobândească unitatea originală desăvârșită, pentru a nu prelungi în existență culpa începuturilor. Deci, omul poartă genetic urmele păcatului, pe care trebuie să-l abroge prin suferințe succesive. Fiind întemnițat în trup, se aprecia că sufletul putea fi eliberat prin rugăciune, purificări rituale și prin evitarea consumului de hrană de origine animală¹²⁷.

Dovezi despre sacrificiul uman există și pe teritoriul țării noastre, încă din epoca bronzului (necropola de la Căndești, cultura Monteoru) – anticii târzii au relatat (evident, prin rescrieri) despre evenimentele de acest fel: „Tot la al cincilea ani – scria Herodot – ei trimit la Zalmoxis un sol, tras la sorți, cu poruncă să-i facă cunoscute lucrurile de care, de fiecare dată, au nevoie. Iată cum îl trimit pe sol. Unii dintre ei primesc poruncă să țină trei sulite, iar alții, apucând de mâini și de picioare pe cel ce urmează să fie trimis la Zalmoxis și ridicându-l în sus, îl aruncă în sulite. Dacă acesta moare, geții socot că zeul le este binevoitor. Iar dacă nu moare, aduc învinuiri solului, zicând că e un om ticălos și, după învinuirile aduse, trimit un altul, căruia îi dau însărcinări încă fiind în viață. Aceiași traci, când tună și fulgeră, trag cu săgețile în sus, spre cer, și amenință divinitatea (care provoacă aceste fenomene) deoarece ei cred că nu există un alt zeu în afară de al lor”, iar Iordanes afirma: „pe acest Marte...printr-un cult sălbatic, căci victimele lui au fost prizonieri uciși, socotind că șeful războiului trebuie împăcat prin vărsare de sânge omenesc. Lui i se jertfeau primele prăzi, lui i se atârnavă pe trunchiurile arborilor prăzile de război cele dintâi și exista un simțământ religios adânc în comparație cu ceilalți zei, deoarece părea că invocația spiritului său era ca aceea adresată unui părinte”¹²⁸. La aceste informații se adaugă cele despre sacrificiile practicate în context funerar, respectiv uciderea soției pe mormântul soțului: „Femeile doresc să fie omorâte deasupra cadavrelor bărbaților morți și să fie îngropate împreună cu aceștia. Pentru a dobândi această cinste soțiile dau o mare luptă în fața celor care trebuie să hotărască aceasta, iar cea care învinge este în culmea bucuriei. Soția era înjunghiată de ruda ei cea mai apropiată”¹²⁹.

Sacrificiul era privit drept o cale de acces în lumea divină a celor inițiați¹³⁰, dat fiind faptul că Zamolxis „i-a învățat că nici el, nici oaspeții lui

¹²⁷ A. Boulanger, *Orfeu. Legături între orfism și creștinism*, traducere de Dan Stanciu, Ed. Meta, București, 1992, pp. 20-36.

¹²⁸ Herodot, *Istorii...*, traducere de Adelina Piatkovski, Ed. Științifică, București, 1961, IV, 94. Iordanes, *Getica*, traducere de G. Popa-Lisseanu, Ed. Nagarad, Roma, 1986, V, 39-41.

¹²⁹ Pomponius Mela, *Descrierea pământului*, II, 18-20. Ap. D. Olteanu, *Religia dacilor*, Ed. Saeculum, București, 2002, pp. 283-305.

¹³⁰ M.Eliade, *De la Zamolxis la Gheghis-Han*, traducere de traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 62.

și nici urmașii acestora nu vor murii în veci, ci se vor muta într-un loc, unde trăind de-a pururi, vor avea parte de tot felul de bunătăți”¹³¹. Mircea Eliade amintește și mobilurile acestor sacrificii: fertilitatea ogoarelor, fortificarea vieții zeilor, restabilirea contactului cu strămoșii mitici sau cu rudele recent decedate, reiterarea sacrificiului primordial. Sacrificiul getic făcea posibilă transmiterea unui mesaj, în alți termeni, reactualiza legăturile directe dintre geți și zeul lor.

Așadar, sacrificii păgâne nu implicau expresia de păcătoșenie, ci necesitatea de a restaura relația cu Dumnezeu, cu sfințenia. Nu se opera cu ideea de *păcat*: impur era, de pildă, orice nu avea legătură cu sacrul. Religiiile păgâne au fost dominate de frică, iar cruzimea scenariilor rituale asumate reprezenta expresia voinței divine, ceea ce nu face altceva decât să pună în lumină substratul irațional al naturii umane. Cu alte cuvinte, străvechii oameni au transferat asupra zeilor arbitraritatea, violența, cruzimea și propria lor pericolozitate.

2. Sacrificiul euharistic creștin

Dacă vechile religii au exprimat – e adevărat, într-o formă naivă – ideea de condescendență divină a umanității, iudeo-creștinism prezintă relația rudeniei dintre om și Dumnezeu ca fiind expresia voinței divine: „Și a zis Dumnezeu: «să facem om după chipul și după asemănarea Noastră, ca să stăpânească peștii mării, păsările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se târăsc pe pământ și tot pământul!»». Și l-a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său”¹³² (...) „Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărâna din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie”¹³³. Crearea omului după chipul lui Dumnezeu relevă că făptura umană este o *persoană*, o ființă capabilă să se raporteze la Persoana divină, o ființă conștientă de sine însăși, o făptură capabilă să se autodetermine și, evident, să acționeze liber. *Chipul-telem* desemnează prezența lui Dumnezeu în om, sau reprezentarea Creatorului de către făptura umană, iar *asemănarea-demuth* relevă voința omului de conformare, voința sa de a fi ca Celălalt.

Creștinismul, cu rigoare, accentuează că omenirea întreagă este „neamul lui Dumnezeu”¹³⁴, pentru că „prin El” toate „s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut”¹³⁵. Rudeniei divino-umane, promovată de religiile lumii precreștine, Iisus i-a contrapus o altă paradigmă, în care esențială este asumarea și aplicarea de către conștiința umană a voinței divine: „oricine va face voia lui Dumnezeu, acesta este fratele Meu și sora

¹³¹ Herodot, *Istorie...*, IV, 10-15.

¹³² *Facerea*, 1, 26-27.

¹³³ *Ibidem*, 2, 7.

¹³⁴ *Faptele Apostolilor*, 17, 29.

¹³⁵ *Ioan*, 1, 3.

Mea și mama Mea”¹³⁶. Dar Hristos Domnul atenționează că voia Sa este de a fi nu doar în comuniune de idei cu El, ci într-o relație substanțială: „Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu”¹³⁷, întrucât: „Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr”¹³⁸.

Cuvintele lui Iisus: „Luați, mâncați, acesta este trupul Meu. (...) Beți dintru acesta toți, că acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor”¹³⁹ dezvăluie un sens profund: necesitatea sacrificiului Său voluntar pentru întemeierea noului Israel. Aceasta implica convingerea că o nouă viață religioasă nu se naște decât traversând moartea sacrificială, iar comuniune rituală cu trupul Domnului și cu sângele Lui constituia identificarea mistică cu persoana Sa.

Învățătura Mântuitorului a fost asumată, în litera și spiritul ei, de către ucenici. Așa se face că, în scrisoarea trimisă comunității din Corint, Sfântul Apostol Pavel a reiterat fundamentul credinței creștine tocmai propovăduite, într-o formă interogativă: „Paharul binecuvântării, pe care-l binecuvântăm, nu este, oare, împărțășirea cu sângele lui Hristos? Pâinea pe care o frângem nu este, oare, împărțășirea cu trupul lui Hristos? Că o pâine, un trup, suntem cei mulți; căci toți ne împărțășim dintr-o pâine”¹⁴⁰. Apoi, sentențios, a adăugat: „Cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, osândă își mănâncă și bea, nesocotind trupul Domnului”¹⁴¹.

Fidelii Ecclesiei postapostolice au subscris la aceeași mărturisire de credință: „În ce ne privește pe noi, după spălarea celui ce crede și care a căzut întru totul de acord cu noi, îl aducem în locul unde se găsesc adunați cei pe care noi îi numim frați, făcând rugăciuni comune pentru noi înșine și pentru cel luminat, ca și pentru toți ceilalți de pretutindeni, cu multă stăruință, ca să ne învrednicim ca, aflând adevărul, să ne găsim și prin fapte a fi niște buni trăitori și păzitori ai celor ce ne sunt poruncite, în așa fel ca să ne mântuim cu mântuirea veșnică. Încetând rugăciunile, noi ne îmbrățișăm unii pe alții cu sărutarea păcii. Apoi, se aduce celui ce prezidează adunarea fraților pâine și un pahar de vin amestecat cu apă, pe care acesta luându-le, înalță laudă și slavă Părintelui tuturor, în numele Fiului și al Duhului Sfânt și rostește o lungă rugăciune de mulțumire, pentru ca acestea să fie primite de către El. Când a terminat rugăciunile și euharistia, întreg poporul care este de

¹³⁶ *Marcu*, 3, 35.

¹³⁷ *Ioan*, 6, 51.

¹³⁸ *Ibidem*, 6, 41 și 1, 14.

¹³⁹ *Matei*, 26, 26-28.

¹⁴⁰ *I Corinteni*, 10, 16-17

¹⁴¹ *Corinteni*, 11, 29.

față rostește cu glas mare: «Amin». Cuvântul Amin este un cuvânt ebraic, care înseamnă «așa să fie»!. După ce întâistătorul a terminat euharistia și tot poporul a rostit Amin, slujitorii aceia care sunt numiți la noi diaconi dau fiecăruia dintre cei ce se găsesc de față să se împărtășească din pâinea și vinul amestecat cu apă, care s-au transformat în euharistie, iar celor ce nu sunt de față, li se duc pe la casele lor.

Noi numim această mâncare *euharistie* și nu se poate împărtăși din ea decât cel care crede că lucrurile pe care le propovăduim noi sunt adevărate, care a fost spălat cu spălarea ce înlătură păcatele și produce regenerarea și care trăiește așa cum a poruncit Hristos. Căci noi nu primim aceste lucruri ca pe o pâine sau o băutură obișnuită, ci așa cum Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, care S-a făcut trup, prin Cuvântul lui Dumnezeu, Și-a dat trupul și sângele pentru mântuirea noastră, la fel am fost noi învățați că mâncarea binecuvântată prin rugăciunea cuvântului Lui și prin transformarea căreia sunt hrănite trupul și sângele nostru, este trupul și sângele acelui Iisus care a fost făcut trup. Căci apostolii, în memoriile scrise de ei, numite Evanghelii, ne-au transmis ceea ce li s-a poruncit: Iisus a luat pâinea și, după ce a mulțumit, a spus: «Să faceți lucrul acesta în amintirea Mea; acesta este trupul Meu» în același fel, după ce a luat paharul și a mulțumit, a spus: «Acesta este sângele Meu» și li l-a dat numai lor. Diavolii au imitat acest lucru în misterele lui Mitra, poruncind să se facă același lucru. Știți sau puteți afla că, în cadrul riturilor mistice prin care este inițiat cineva, se așază pâine și un pahar cu apă, prin rostirea anumitor incantații¹⁴².

Chiar dacă, morfologic, Euharistia aduce aminte de agapele culturale practicate în antichitatea mediteraneană („religiile de mistere”) cu scopul omagierii și cinstirii Marelui Creator, dar și a identificării mistice cu Divinitatea, ritual creștin constituie virtualmente o Taină. Euharistia nu se limitează la o „imitatio Christi”, nu e doar o agapă a comuniunii, ci evenimentul central al faptului liturgic. În jurul ei gravitează întreaga credință și trăire a comunităților creștine, conștiente de faptul că prin binecuvântare, prin lucrarea Duhului Sfânt, pâinea și vinul se prefac în Trupul și Sângele lui Hristos și, ca Trup și Sânge a lui Hristos, se consumă în chip ritual de către preot și poporul lui Dumnezeu.

Principiul vredniciei împărtășirii cu trupul și sângele Domnului evocat de către Sfântul Pavel a devenit normativ pentru Biserica postapostolică și e baza pe care s-a fundamentat întreaga tradiție creștină a răsăritului ortodox. Pentru trăitorul creștin întâlnirea cu Hristos presupune un efort asiduu, un parcurs neîntrerupt de trepte, care duc de la lumea materială

¹⁴² Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, *Apologia întâi*, traducere de Olimp Căciulă, în *Apologeți de limbă greacă*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, LXV-LXVI.

la cea spirituală. Pe treapta cea mai de jos, „cățăraătorul” are datoria să se desprindă de lume, de desfătărilor trecătoare și să verse lacrimi pentru păcatele săvârșite.

Prin urmare, întâlnirea cu Hristos prin intermediul pâinii și a vinului euharistice nu presupune o transă indusă, indiferent de ce natură ar fi ea așa cum se petreceau lucrurile în religiile antichității precreștine. Credinciosul dornic s-L întâlnească pe Hristos e dator să-și configureze întreaga natură – corporală și spirituală – pentru locuirea dumnezeirii în viața sa. Și e dator să o facă în mod conștient, cu toate facultățile sufletului dilatate la maximum.